

1

תפארת ישראל

(2)

(ס) * של משי: (ה) דחפי העשירות שואלות:
(סז) קודם שילבסום; ג"כ כרי שלח לביים ההשודים על השחרות: (סח) * יל דלסו
מיומי הך קרא, דר"ל אע"ג דביו"כ לא שייך שיסורו צחור שא לא וכו', דכיו"ל שישראל
קדושים יתעסקו ביו"כ הקדוש והטורח בשדוכ"י? ע"י משיב וכן הוא חומר וכו', דביו"ל החכמות
להקב"ה שנקרה צחור צפיר השירי כולו, שנאמר צחור כחוריו [שיר ה' פס"ו], שא לא
עיינך מה אהם צורר לך, ר"ל היה חומר קדושם צעולם כאומה זו; אל תהן עיינך
בנו, דאע"ג שהעלו לפניך הן עיינך במספחה, ציך בני בחומך הס, בני אברהם יחזק יעקב;
שקר הן של שאר האומות, הכל יופי שלהם, דאפי' כשעוין מזוה, כיונהם רק להחניף
לך, כמ"ס הסיד שלה, ומקדצין נחוחין לאלהה דשמא, אבל ומלנין לחיי מלכא ובגמיו [כר"ס
ד"ר ח']; וכן חסד לאומים חמאדם [בב"ב ד"ז ע"ב]; אבל אשחק החלשה הקטנה,
שהיא יראה ה', היא חסלה, שעומדת היום לפניך ככלה נקושטה, ואומרת כאפיה, שא
קריאה נפשו קדמך [בשעה פ"ט ע"ב], היא היא חסלה, שגם בחמי העשורים הס היום לה
לעדי ולחפארה, צעור כי נהספכו לזכות; ונ"ל דמא"ע נמי מנהג ישראל לביר את
האשמתו ביו"כ והרי קינה מצע"ל? אמנם הוא לרמו שגולם נהספכו לזכות, וראוי לשורר
עליהם כעל זכור] זאת חומרת שחורה הני ואעפ"כ נאום, ואולי קדר הפחורים, צעייך
בריעות שלמה הנורוקמים זהב מופז: (סד) זה הקב"ה שהסלום שלו: (סה) * כנסת ישראל,
שהקב"ה קוראה חמו, משום שבה ישראל נמשל ככה הם שחצלת גורה צנה, חף שחלשה
היא; כך חומר הקב"ה מי מושל צי, לדיק, שחיי גורר גורה ולדיק מצעלה [מ"ק דע"ז
צ"ב]: (כו) * שביו"כ נהנו לוחים האחרונות סבלוים כל החורס; וכו דכנסלה או העלומם
הו"ל כאילו החחמו עם הקב"ה כ"י מחסם:
(סז) * שנחקך צום כיפורים צימי שלמה

- (1) ממה הסלמים שמונה בזה הפאר. ישראלי (באור נ"ח), דהיינו ס"ו באב ויום הפורים ימים טובים?
- (2) מדוע נצטק בנוג יחשלים עבשו דגדו עכן?
- (3) מדוע בנוג יחשלים עבשו דגדוס שאלים? (פארק ישראלי אורגאן סא. סד.)
מה אג/ר נמצא חכמ. על מהוה של ימים אלו?
- (4) מה קשה לפרש פארק ישראלי על קיצה החלטה שיום הפורים נעדר למחול?
- (5) מציא/ קשה ודמיון בין יום הפורים וס"ו באב.

יום שהיה השבתים לבא זה
 בזה - פירוש דהיינו י"ט :
יום שבו כלו מתי מדבר - כדלמדי
 (במדרש יונה) כל ט' בלב היו
 עשין בקריבין ושוכבין בתוכן ולמחר
 הכרו וילא הדלו המים ויהיה הסנה
 שכלה הגורם קמו טולס והיו כטורים
 שחל טעו בחודש עד שרלו הלכנה
 מלאה ואילו ידעו שכלה הגורם ועשו
 יו"ט ופרש"ם (נ"ב דף קה"א)
 כל המ' שנים לא היו מחיס אלא
 בנ' בלב *ובכל ט' בלב היו
 מחיס *כ"א אף ופירושו ומפרש
 הם ולתו פירושו עולה למ'
 שנים ט"ז אף וי"ט שהיו מחיס
 בכל יום אף רוב המהם היו לעולם
 נחשטה בלב ובחמשה עשר בלב
 פסקה הגורם ולא מתי כלל ועשו יו"ט
 חקיק

3

למא

שמעון ב"ג לא היו ימים טובים לישראל
 בחמשה עשר באב וכוונה * בשלמא יום
 הכפורים משום דאית ביה סליחה וכוונתה
 יום שניתנו בו לוחות האחרונות אלא ט"ז
 באב מאי היא אמר רב יהודה אמר שמואל
 יום שדחתו שבמים לבוא זה בזה מאי דרוש
 *זה הדבר אישר צוה ה' לבנות צלפחד וגו'
 דבר זה לא ידא נודג אלא בדור זה אמר
 רב יוסף אמר רב נחמן יום שדחתו שבם
 בנימן לבוא בקהל שנאמר *ואיש ישראל
 נשבע במצפה לאמר איש מבני לאשה מאי דרוש
 אמר רב ממנו ולא מבנינו (*אמר) רבה בר בר חנה
 א"ר יוחנן יום שכלל בו מתי מדבר דאמר
 מר עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דבור עם
 משה שנאמר *ויהי כאשר המו כל אנשי
 המלחמה למות ודבר ה' אלי אלי היה
 הדבור עולה אמר יום שביטל הישע בן אלה
 *שהישיב ירבעם בן נבט על הדרכס שלא יעלו
 ישראל להלחם לאחיה

4

לכא זה בזה - דרמנה אחר וכל כה
 יורשה נחלה וגו' (נמדר לז) וכתוב
 (ס) ולא תכוב נחלה ממטה למטה
 אחר כי חס נמחלו ידבק בני
 ישראל ועמדו והתירו דבר זה בחמשה
 עשר בלב : זה הדבר אשר לזה ה'
 לבטח ללפחד וגו' : זה מיעוט הא'
 כל' לא יהיה דבר זה טוב אלא בדור
 זה בדור של בטח ללפחד : לבא
 בקהל - לישא נשים לפי ששבעו
 יסדל מלחמה להם כדכתיב
 בשופטים (א) : ממנו : מיעוט הוא
 דכתיב חס ממנו לא יתן בתו לבנימין
 וגו' (א) נזיר אלא מהם (ממנו) אבל
 מבניהם לא נזיר : שכלו מתי מדבר -
 דהיו כל ארבעים שנה שהיו במדבר
 כל ערב חמשה בלב היה הכרו וילא
 ולאחר לאו לחפור והיה כל אחד ואחד
 יולא וחפור לו קבר וסין בו שחל ימות
 קודם שחפור ולמחר הכרו וילא וקורא
 יבדלו חיים מן הבאים וכל שהיה בו
 נפש חיים היה עומד ויולא וכל שנה
 היו שושין בן נשח ארבעים שנה
 עשו ולמחר עמדו טול חיים וכוין
 שרלו כך המה ואמרו שחל טעני
 שחשון חורו וסכו בקריבין כלילת עד ליל
 חמשה עשר וכוין שרלו שנהמלה הלכנה
 בנ"ז ולא מת אחד מהם ידעו שחשון חור
 וכבר מ' שנה של גורם נשלו קצו לוחו הדור
 ויהיו חיים יו"ט : דלמחר מר כ"י נפיק יו"ט
 הוא : לא היה הדבור עם משה כיחוד
 ומיה דכתיב וידבר ה' אלי לאמר אלי
 נתייחד הדיבור ואז"ל דמקמי הכי
 כתיב קרלי בתי וידבר אליה דלמדי
 לא היה פה אלא בחוין לילה נמסו :

שיטתו כי נוחה אחרות - שבי"ז
 בתמוז ירד משה מן ההר החלה
 ושיבר את הלוחות ובי"ח עתה את
 הענל וזן את הפושעים ועלה
 למרום נשחטה שם שמונים יום
 ארבעים יום עמד בהפלה דכתיב
 (דברים ט) ואחפול לפני ה' ארבעים
 יום וארבעים לילה וארבעים יום
 עמד כבדאשונה חסוב מ"ז תמוז
 עד יום הכפורים והיו להם שמונים
 יום שנים עשרה שנה ויירו מתמוז
 דהוא חסר ושליש דאב והשעה
 ועשרים דלול הרי אחד ושבעים
 והשעה דחשתי הרי שמונים יום וילל
 ט"ז (א) השלים כנגד לילו של י"ז תמוז
 דלול הוא כחשכיה דהא נפק ליה
 כבר בשעה שעלה השחל היו לה פ'
 שלמין לילה ויום ויוקר יום כפור
 ירד שהוא עשרה בחשתי ואוחו
 היום נקבע ליום כפור להודיע שחל
 ויהם על הדעה אשר דבר לשח
 לעמוד על כן נקבע ליום כפור בשעה
 בחשתי כך שמעתי :

לספא

ל"ז

לאזה שירא יעלו - הובע בן אלה רשע היה דכתיב (מלכים
 ב יו) ועש הכע צעני ה' רק לא כמלכי ישראל והייט
 דקאמר רק כבעל את הפקפולות ואמר לאזה שירא יעלו :
 הובע ביה - בפיק הניקין (נפיק דף מ) : מלכות - לפי
 שכן לחין ומלכותו הוון חין כח הורה אור
 חמשה לייבין ומייבין חמשי
 הוולעט לפי שכן שש כו הולעט
 פסול למערכה כדלמדיקין (מחז)
 פ"ז מ"ה : יום חסר מנל -
 מיעוט הגרסא שסבב החסר
 מלחמות עמים : מחין וליק -
 מחמשה עשר בלב ואילך דמוסף
 לילת על הימים לעסוק בחורה
 יוסף חיים על חיו : דלא
 יוסף - לעסוק בחורה כלילת :
 קריביה חיויה - כלומר יומם
 בלא עמו : בת מלך - אף על פי
 שהיה לה שאלת מבח כהן גדול
 ט' שלא לניש את הסוללה
 מחור שחין לה : מבח כהן
 גדול - שהא קרוב וסמך למלכות :
 כהן - כהן חסוב ממנה חסח כהן
 גדול להיות תחתיו ציום הכפורים
 חס יארע פסול בכהן גדול
 ציום הכפורים יחש זה הכהן
 תחתיו : מבח מלחמה - הוא הכהן
 החסר במלחמה *מי האיש הירא
 ודן הלכ וגו' (דברים ט) : חסיל
 וקופלן ומונחין בקופסא חסרדיקין
 לריבין עביל - טול שלא לניש את
 שריכה עביל : שחין חסא אלא
 לבנים - חס כהן יהו מוהסין הכל
 קופלן עליהם כהן זכרים כהן
 נקבות : על מנת שהעשרות
 בזהבים - שחתי העשרות חסות
 לט תכשיטין ומלחא בעלמא הוא
 דלמדי כלומר וכלגר שהיה לט
 מלבושים נחים : מחול - ככבי לבין
 מחול הכרס (בלאס פ"ד מ"ה)

תיקנו סנה הכפוש והחשי - פירוש כדכרס המון ומש"ה חקט
 יתר על חין העוב והחשיט טפי מנשאר דכרס לפי
 שזו [כחן] גדר ככרס ולא נכרסו : יום חסר מנל - פירוש
 שמונחין מלכותו עמים למערכה פירוש מבח שחל כחה של
 חמה ומגלן הקולעים בחילות
 וצנים מחולעים פסולים למערכה
 גדלמך [כחמות] (פ"ז מ"ה)
 שבהם בעלי מומין הם מנקרים
 העלים ומסדין העלים מחולעים
 שכלול למערכה :
דלא מוסף יוסף - פי' חוה
 שחט מוסף מן הלילות על
 היום יוסף : מאי יוסף חקבדיה
 חיויה - חיויה ויהי חסוב מלך
 יוסף אלא נראה לומר דלא מוסף
 יוסף (א) ויהיה קצו נמרה חסיל יוסף
 אכל לעולם היה ידע דיוסף הוא
 לשון מיה דכתיב (נחלשים חס)
 ויועט ויוסף חס עמו : כל אחד
 ואחד מלחמה הקדוש כהן הוא
 בלכבו שחלמך הנה חלליט זה
 קייט לו וגו' עילוי שחמשה נישועו :
הדרן ערך בשלישה פרקים
 וסליקא לה מסכת הענית
 טבילה : אמר רבי אלעזר אפילו מקופלן ומונחין בקופסא : בנות ישראל
 ויוצאות וחולות בכרמים : הוא מי שאין לו אישה נפנה לישם : *מיוחסות שבהן
 היו אומרות בדור וכו' : חנו רבנן יפיוות יסבהן מה היו אומרות חנו עיניכם
 ליופי שאין האשה אלא ליופי מיוחסות יסבהן מה היו אומרות חנו עיניכם
 למי שפדה לפי *שאין האשה אלא לבנים מכוערות שבהם מה היו אומרות
 קרו מקרבם לשים שמם ובלבד שהעשרות בזהבים אמר עולה ביראה אמר
 רבי אלעזר עתה הקדוש ברוך הוא לעשות מתול לצדיקים והוא יושב
 ביניהם כהן עדן וכל אחד ואחד מראה כאצבעו שנאמר *ואמר ביום ההוא הנה
 אלהינו זה קיינו לו ויושיענו זה ה' קיינו לו נגילה ונשמחה בישיענו :

מסכת געניא ד'ה

- 1) מנא רשטימ הוה אסור וקא זכא ? (הדני/ דושי)
- 2) מנא שטס כנימין נאסר וקא בקה ? (הדני/ דושי) איצט הגינו שביקא זא ?
- 3) באי/ כיצט יצא בן יולא שחלציה, שטל צור המגדל יעל, (פסקה ?) (ד'ה)
- 4) מניד חמיה עה שלשה הוסל בן אלה, הא נחלץ איליט הוה בליון ה' ? (ד'ה)
- 5) מניד ס' באב נקטו יולא שביקא חמיה ? (ד'ה)
- 6) חמיה יש חלמיה כחלמיה מלימ ס' באב וזלמא ? (ד'ה)

4
 ירשת פליטה לבנימן ולא ימותה
 שבת מישאל : יא ואנהנו לאנוכל
 לתת להם נשים מבנותינו בירושלם
 בני ישראל לאמר ארור נתן אשה
 לבנימן : ויאמרו הנה הנה בישל
 מימים ימימה אשר מצפונה לבית
 אל מורתה השמש למסלה העלה

מבית אל שבמה ומנגב לקבונה :
 ב ויצא את בני בנימן לאמר רבו
 וארבתם בפרמים : בא וראיתם והנה
 אסירצא בנות שילי לחול במחלות
 ויצאתם מן הפרמים והטפתם לכם
 איש איש מבנות שילי והלכתם
 ארץ בנימן :

ס"א
 ס"ב

5
 (וט) אשר מצפונה לבית אל . סירטו ר"ל כי כל שילה
 הוא אומר שבו מצפונה של בית אל ובדרומה של לבונה ובמזרחיה של מסלה
 העולה מנחת אל שבחם :

זכר שבו נבנות ישראל חזן
 לעיר שילה נבנותו במקום אשר
 מצפונה לבית אל ולהדיוע איתו
 מקום זכר אלה הסומנין
 וכרמי שילה היו כחובים לזה
 המקום והנה כססיו וזכור כי
 המחול חזן לעיר כיה כמו
 שכתב וזה אס יצאו בנות
 שילה וימרו ואמרו להם שארנו
 בפרמים :

ואנו תמה מה צריך לכל זה
 כי שילה ידוע היה בלא
 סימנין וכנראה כענין כי החג
 היה בשילה מזה ימיהם וסירטו
 מזה לזה ואמר כי הקרנוס
 חזון לחן חמוסד לחוסד
 ואספר כי מספר לפסח היה
 זה או מספר לפסח היה
 זמן שמחם או ביום הכפרים
 שבו נותן ישראל יצאת ופליק
 בפרמים כדברי חז"ל והמחול

ר"ב
 ר"ג

לפי הר"ב, לא יצא "א" ה' שאלו" מגילון הכתוב ?

מפורש מלות שמחה כתיב ושמחת בחנך שהוא שמחת
 ישראל זכר ליציאת מצרים
 אך ענין "וימונו לי במדבר"
 הכונה על חתן חורה ואם לא היה הקלקול בענין
 ולא נשתברו הלוחות הי' אז ב"ז בתמוז חגג לה' שהוא
 יום שמחת לבו שאז הי' נחמדים כמו שדרשו חז"ל פ"ט
 חרות על הלוחות חירות ממה"מ ומשעבוד מלכיות והי'
 נחמק הדם בלב ישראל. אך אחר הקלקול נדרש על
 יוהכ"פ שהוא יום שנחתו בו הלוחות אחרונות הפסוק
 ביום חתונתו דלא היה חרות ונחמק בלב רכב בלוחות
 אחרונות. וביום שמחת לבו נדרש על בנין בהמק

6
 ביק מלנו רמז בתורה לזכר
 שנקרא ע"ז באב ירמיה נראה לי שהוא ממה שנא'
 (סוף שופטים) הנה חב ב' בשילו מימים ימימה וגר
 והנה אס יצאו בנות שילו לחול במחלות וגר. ולא
 פירש אחר חב הוא מימים ימימה והרד"ק פיר על
 יוהכ"פ שבו סבר במשנה ובנות ירושלים יוצאת וחולות
 בפרמים. אבל ביק מלנו שיהי נקרא יוהכ"פ חב אבל
 נקרא רק מקרא קודש.
 לכן נראה "דחב כ"
 בשלו וגר המכוון על ע"ז באב דכל החגים לא נקראו
 חב כ' ואף בסומות שהוא זמן שמחתים וכתיב ב'

פ"י צ"ב צ"ב צ"ב
 מהי קליטת של הפ"י צ"ב ? ה' הרב ? כי צ"ב הוא מקור גל הביטוי "א" ה' ?
 ומהו אצל המקור בג"ר של הפ"י צ"ב ? ה' ה' ?

[גדרי קדושה וצניעות]

7
 מימים ימימה היה עיקר תוקף קדושת ישראל בגדרי צניעות שהיו גדורים בהו
 יותר מכל העמים. לכך שמחת הנישואין בישראל גדולה מאצל עמים אחרים שנישואי
 קדושה הנעשים בישראל כתורה וכמצוה. אות לישראל שכל חייהם קדושים. לכך
 אמרו חכמים שחתן ביום חופתו מוחלין לו על כל עוונותיו. כדי שיתחיל את חייו
 בקדושה ולא תהא קופה של עוונות תלויה לו מאחוריו. (ויש מי שאומר גם טעם
 אחר למחילת עוונות של חתן — משום שלום בית. שמא יארע בביתם דבר של
 צער, שלא יחלו אחד בשני בעוונות שלפני נישואיהם, ויבוא לידי טינא בלב מזה
 על זה).

לכך בימים קדמוניים, לא היו ימים טובים לישראל כימים אשר מחל להם הקב"ה
 על עוונותיהם, יום הכפורים ויום חמשה עשר באב. וכיון שהיו מטהרים מעוונות
 היו קובעים הימים האלה ומייחדים אותם לשמחת נישואין, או למה שיביאום אח"כ
 לשמחה זו.

צא ולמד כמה גדולים היו שני ימים טובים אלה בגדר הטהרה והקדושה. שבכל שאר
 הימים הטובים היו שלוחי בית דין יוצאים למקומות האסיפה ומתקנים שם 'תיקון
 גדול' להפריד בין אנשים לגשים כדי שלא יבואו לקלות ראש: ובימים טובים אלה,
 לא היו צריכים לכך, שכל ישראל גדורים היו מאליהם בגדרי טהרה צניעות וקדושה
 מפני קדושת הימים.

ספר הגלגלה
 ח"א

במה היה שונה "א" הגלגלה" מאשר חג' יסאל ? ומדוע ?

והנה איהא בגמ' ו' טעמים על יו"ט של ט"ו באב
 ומכל הטעמים אין בהם טעם מספיק שצבור
 זה יהי נקבע בתמידות ליו"ט כשאר הימים טובים
 שהארת הנם הראשון שהי' להכלל ישראל באותו זמן
 נשפט הארה מקדושה זו גם בהווס להכלל ישראל
 כמו מלז. משא"כ בטעמים של ט"ו באב שגזרו בגמ'
 שהי' רק צפרס פנין של אותו הדור בלבד. וכמו הטעם
 שהותרו השבטים לבוא זה בזה ושהותר שבט בנימין
 לבוא בקהל וכן כולם. אי"כ מהו טעמו להיות צבור
 זה יו"ט גם היום לכלל ישראל אחנס פי"פ דברנו
 הג"ל יובן שביום הזה מהנוץ חיקון של הפנמים
 מה שפי"ז נחרב הבית ופי"ה חיקון של הפנמים נוכח
 לבין בהמ"ק שיבנה צ"ב באותו יום. והנה ידוע
 שטיקר רוב טעם של ה"ה"ר הוא בהג' דברים הקנאה
 וההאזה והכבוד שמוציאין את האדם מן העולם. והטיקין
 שלהם הוא כשתבדרר הטוב באותו פנין בעלמו.

ואחרנוולא ותרגוולא חרוב

סוד מלכא היא בחי' פנס של ההאזה (כמו שנה' לעיל
 אות א') ונגד זה הוא חיקון של אותו יום שהותרו
 שבט בנימין לבוא בקהל כידוע שהי' פי' פנס ההאזה
 שהי' נפנס בזה כל השבט פי' פלגש בצבטה שהחזיקו
 ידי מוצרי מצירה ופי"ז נשפטו כלל ישראל שלא יתנו
 לבנימין אשה שלדמחם נפנס כל השבט לעולם.

ואשקא דריספיק חרוב ביתר הוא בחי' פנס
 של כבוד והתנשאות שהי' בביתר לכן הי' נועצים אחרים
 פי"ט כארו בלגנון ישנה.

והנה שלשה פנמים הג"ל של קנאה האזה וכבוד
 הם העורש של הג' מצירות החמורות פי"ז
 גי"ע ובפניות דמים כי פי"ה הקנאה באים לידי רליחה
 ובפי"ד והאזה לידי מריות וכבוד מביא לידי פי"ז. כי

ויש עוד צ' טעמים בגמ' על ט"ו
 בהב' יום שכלו בו מתי מדבר ויום שביטל בו הושע
 בן אלה פרוסדאות של ירבעם שלא יעלו לרגל. ושהי'
 אלה המה חיקון על פנס פון החמור של לשון הרע
 שהוא שקול נגד ג' מצירות הג"ל ועיקר החורבן נמשך
 מזה. כי מתי מדבר נגזר פי' עון להי"ר של חרגלים
 שקבעו כבי' לדורות על חורבן בהמ"ק בחי' ונגזר
 אז לזרוחם בארצות. וביום שכלו מתי מדבר בפי"ז
 באב נעשה חיקון על להי"ר שקבע כבי' לדורות. והמקא
 של ירבעם שנחלק מלכות בית דוד נמשך גי"כ פי'
 להי"ר שקיבל דוד ואמר אהם וליבא תחלקו את השדה
 וכמו שאי' דאלמלא קיבל דוד להי"ר לא וכו' ולא גלינו
 מארצנו. ואותו יום שמהטל מטעה ירבעם של
 הפרוסדאות נעשה חיקון על הפנס הזה של להי"ר.

פי"ז צדיק, דבריו

יש

לרמוז זה גי' בגמ' (גיטין ג"ה:) בפנין החורבן אקמלא

ובד' קמלא חרוב ירושלים אחרנוולא והרגוולא חרוב
 סוד מלכא אשקא דריספיק חרוב ביתר שהמה נגד
 הג' פנמים של קנאה האזה וכבוד. ונגד זה רמזו
 גי"כ בגמ' ו' טעמים על יו"ט של ט"ו באב חפני
 שמהנוץ בו ביום חיקון על ג' הפנמים הג"ל. וענין
 קמלא ובר' קמלא הוא הפנס של קנאה והנחת חנס
 שהי' בהם. ונגד זה רמזו ז"ל הטעם של ט"ו באב
 יום שהותרו השבטים לבוא זה בזה שהוא חיקון של
 קנאה

* מתי קאטיגל של הפי' צדיק אי' באעלמי' שפני' הגמרא זהיל
 לו בלג ואלס טאב ? וצ"ב היא לעגל טאב ?

— וזו אמיתת ענין, לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב ויום
 הכיפורים, כי כל אלו השמחות (המגויות בגמרא) היו על השראת השכינה
 בישראל, ששבה לשכון בתוכנו, אחרי שנסתלקה מאתנו. — כי כל זמן
 שלא הותרו השבטים לבוא זה בזה, או כל זמן שלא הותר שבט בנימין
 לבוא בקהל, לא היתה ביניהם ההתאחדות בשלמות, ולא זכו להשראת
 השכינה בשלמות. וביום שהותרו לבוא זה בזה, וכן שהותר שבט בנימין
 לבוא בקהל, חזרה וגשלמה ההתאחדות, ושוב היו מוכנים שישכין ד' שכינתו
 בקרבם כמאז, ולזה גדלה השמחה ביום ההוא כשקחת יום הכיפורים ממש,
 שבו ניתנו לוחות האחרונות ונתרצה להם הקב"ה, ונצטוו על מלאכת המשכן
 אשר תכליתו להשכין שכינת ד' בקרבנו" (בית דוד, דרוש ו').

דמה דלגמ ט"ו דלאב זילג הפנינים אי' קטל צה ?

שמה, גבורה וצניעות * — זרייהפחיתים
 למחולות המהנים בין כרמי יהודה

הכא"ה קוק צ"ב
 (לוח ארץ הצבי, תע"ב)

הטעמים לשמחה בט"ו באב

זה לשון הגמ' שם בתענית¹:

אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים. בשלמא יום הכפורים – משום דאית ביה סליחה ומחילה, יום שניתנו בו לוחות האחרונות. אלא חמשה עשר באב מאי היא?

אמר רב יהודה אמר שמואל: יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה.
אמר רב יוסף אמר רב נחמן: יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל,
רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: יום שכלו בו מתי מדבר.
עולא אמר: יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים, שלא יעלו ישראל לרגל, ואמר: לאיזה שירצו יעלו.
רב מתנה אמר: יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה.
רבה ורב יוסף דאמרו תרוייהו: יום שפסקו מלכרות עצים למערכה ולא היו כורתין עצים למערכה, לפי שאינן יבשין מכאן ואילך, דמוסיף יוסף, ודלא מוסיף – יסף, מאי יאסף? אמר רב יוסף: תקבריה אימיה.

הבאנו לעיל את פליאת הפרשנים על חג המחולות ביום הכיפורים. לאמיתו של דבר היתה פליאת חז"ל הפוכה. הם שאלו לטעמו של החג בחמישה-עשר באב, ולא ביום הכיפורים "בשלמא (= מילא, נניח) יום הכיפורים – יום סליחה ומחילה, יום שניתנו בו לוחות אחרונות, אלא חמישה-עשר באב מאי הוא?" (בבא בתרא קכ"א, א)
חז"ל אינם מקבלים, כנראה, את ההנחה, שהיה זה חג לסיום הבציר או יום שידוכים. אמרו "מי שאין לו אשה נפנה לשם", אבל זו יכולה להיות התוצאה ולא סיבת החג הזה. הם ענו על שאלתם (שם) לא פחות מעשר תשובות שונות זו מזו, ורחוקות מאוד בזמן מזו לזו, והן:

1. יום שכלו בו מתי מדבר

לאחר שנגזר על בני דור המדבר (מגיל 20 ומעלה) למות במדבר בגלל בכייתם באיתו לילה, שהמרגלים הוציאו זיבת הארץ לפני העם (ר' שער ארבעה צומות: "בכיה לדורות"), היה משה מוציא כרוז בכל המחנה בכל ערב תשעה באב: "צאו לחפור! צאו לחפור!" והיו יוצאים – כל שנה במשך השנים שהיו במדבר – וחופרים להם קברים ולנים בהם. בשחרית היה כרוז יוצא ומכריז: "יידבדלו החיים מן המתים!" היו עומדים ומוצאים עצמם חסרים 15 אלף, עד שחסרו שישים ריבוא (600,000). ובשנת ה'40, האחרונה, עשו כן ומצאו עצמם שלמים (בלי שמת מהם איש). (אמרו:) שמא טעינו בחשבון החודש... חזרו בליל עשירי ולנו כל אחד ואחד בקברו. למחר עמדו כולם. חזרו עוד בליל אחד-עשר וכן בשנים-עשר ושלשה-עשר וארבעה-עשר וחמישה-עשר. וכיוון שראו שאין אחד מהם מת, אמרו: דומה שביטל הקדוש-ברוך-הוא אותה גזרה קשה מעלינו, ועמדו ועשוהו יום טוב." (עפ"י הירושלמי, תענית ד'; ואיכה רבתי, פתיחתא)

2. יום שחזר הדיבור אל משה

"עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דיבור של ד' עם משה; בט"ו באב, בשנת הארבעים, היה שוב הדיבור אליו." (ולכך עשו ימי-משתה ושמחה, על הדיבור שחזר למשה – רש"י, שם). שתי תשובות אלה אינן אלא שני אספקטים של מאורע אחד, ולפיהם מקור החג וזמנו בדור המדבר, בשנה האחרונה לשיבתם שם, (לדעת כמה מחוקלי המקרא היה זה בערך בשנת 1210 לפנה"ס).

3. יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה

לאחר שבנות צלפחד קיבלו את ירושת אביהן, שמת בלי בנים, נאסר עליהן להתחתן עם בני שבטים אחרים מחוץ לשבט מנשה, כדי שנחלה לא תיסוב ממטה אל מטה (במדבר ל"ו).

דבר זה היה בו משום העמקת הפירוד השבטי, וגרם, כנראה, גם לתסיסה מסיימת בין הנשים. באו חכמי הדור וקבעו, שאיסור זה, שבת נחלת ירושת אביה לא תוכל להינשא לבן שבט אחר, אינו חל על דור המדבר: "דבר זה לא יהא נהוג אלא בדור זה" (בבא בתרא קכ"א). (אבל שאר בנים שלא היו באותו דור, מותרין – רש"י). וקבלה היתה בידי חז"ל, שפירוש זה לאיסור נקבע בט"ו באב, וזהו "יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה". לפי זה

4. יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל

לאחר המעשה בפילגש בגבעה נשבעו בני ישראל לא לתת נשים לשרידי שבט בנימין. כאשר התברר להם שבשביעה זו הם מביאים להיעלמותו של שבט בישראל, התחרטו על השבועה וחיפשו דרך כיצד לעקוף את השבועה, ואז החליטו להרשות להם לחטוף להם נשים בחג המחולות (ר' לעיל, א' 2). היום שרשות זו ניתנה להם, היה ט"ו באב, וזהו "יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל". גם היתר זה בא לפי דרשה, שדרשו חכמים את השבועה; אמרו, שהנדר לא לתת נשים לבני בנימין חל רק על דור הנשבעים ולא על הדור הבא (הצעירים). זמנו של מאורע זה לא צוין במפורש, אך מניחים שהיה בראשית תקופת השופטים.

5. יום ביטול הפרוסדאות

כידוע, העמיד ירבעם בן נבט שני עגלי זהב, בדן ובבית-אל, שבני ישראל בממלכתו, ממלכת אפרים, לא יעלו לרגל לירושלים, בירת יהודה, לשם זה העמיד פרוסדאות (=משמרות) "שלא יעלו ישראל לרגל". הושע בן אלה, המלך האחרון של ממלכת אפרים הצפונית, ביטל את הפרוסדאות שהושיב ירבעם בן נבט ואמר: "לאיזה שירצו (לירושלים או למקומות העגלים) יעלו" (תענית ל', ב). (הושע מלך בשנים 732-724). ואותו יום, לפי המסורת, היה ט"ו באב, וכיוון שנפתחו הדרכים ושתי הממלכות העבריות התקרבו יותר, לכן עשוהו יום טוב.

6. זמן עצי הכוהנים

עם שיבת ציון ובניית בית-המקדש השני היו חסרים עצים למערכה (לשריפת הקרבנות) בגלל שממת הארץ. לפי המסופר במשנה (תענית פרק ד', ה) היו כוהנים שהתנדבו להביא את העצים החסרים למערכה, כל משפחה בזמנה הקבוע, ועם העצים היו מביאים קרבן שנקרא "קרבן העצים" (ויש מפרשים ש"קרבן העצים" היו העצים עצמם). אויבי ישראל היו מושיבים משמרות על הדרכים, ועצרו את מביאי העצים לבית-המקדש, והיה צורך לתחבל כל מיני תחבולות כדי לעבור את המחסומים בשלום עם מטען העצים, ושיבחו חכמים על כך.

התלמוד מספר על עניין זה כך: "כשעלו בני הגולה (מבבל) לא מצאו עצים בלשכה (אוצר העצים) ועמדו אלו והתנדבו משלהם", ויום זה חמישה-עשר באב היה. כפרס על התנדבותם "התנו נביאים שביניהם שאפילו לשכה מלאה עצים יהיו אלה מתנדבים משלהם", כל משפחה בזמנה הקבוע (תענית כ"ח, א). (ראשית שיבת ציון בשנת 548 לפה"ס).

7. יום תָּבַר מַגֵּל (שבר הקרדום)

טעם זה קשור בטעם הקודם, הבאת עצים למערכה. כיוון שהעצים למערכה היו צריכים להיות יבשים, ובלי תולעים, נקבע יום ט"ו באב כיום האחרון לכריתת עצים למערכה, שכן מט"ו באב ואילך "תשש כוחה של חמה" ואינה מייבשת את העצים הכרותים ונכנסים בהם תולעים; וליום זה קראו "יום תָּבַר מַגֵּל" (יום שבירת הקרדום), שאין צורך בו עוד לשנה הבאה. ועשו לאותו יום, בו הושלמה המצווה, ליום טוב. יום חמישה-עשר באב – "שבו זמן קיצה (= קיצוץ) יפה לעצים, שכל עצים שהן נקצצין בו (עד אותו יום) אינן עושין מאכולות (= תולעים)". (ירושלמי תענית ד', יא)

8. חג הבשלת פירות האילן

טעם הקלאי אחר הוא, שביום זה מגיעים הפירות לשיא הבשלתם. ט"ו בשבט וט"ו באב מחלקים את השנה לשני חלקים שווים, ויוצא כך, שט"ו בשבט הוא "ראש השנה לאילן" ובן זוגו, ט"ו באב, החג להבשלת פירות האילן.

9. יום אחרון לנטיעות (לעניין שביעית וערלה)

א. ט"ו בשבט הוא יום של נטיעות, לאחר שהאדמה רוגתה די מים; ט"ו באב הוא היום האחרון לנטיעות עצים בשנה השישית, לפני שנת השמיטה. עד יום זה מותר לנטוע עצים, שכן נשאר להם שני שבועות לקליטת הנטיעה ועוד חודש להשרשתה לפני השנה השביעית, שנת השמיטה (ר' "המצוות התלויות בארצנו"). לאחר ט"ו באב אסור לנטוע מפני מראית עין, שלא יאמר הרואה, שעצים אלה ניטעו בשמיטה.

ב. ט"ו באב הוא גם היום הקובע לגבי ערלה (כנ"ל): אם נוטעים עץ עד ט"ו באב, נשארו לו עוד שישה שבועות לקליטה ולהשתרשות, ותקופה זו נחשבת לשנה שלמה לגבי ערלה.

כעבור עוד שנתיים יהיו הפירות מותרים באכילה ולא יהיה עליהם חשש ערלה. אלא שאם חנטו העצים בשנה הרביעית לפני ט"ו בשבט, אסורים הפירות הללו גם בשנה הרביעית, כי לגבי הפירות ט"ו בשבט הוא ראש השנה שלהם. (ר' בשער ט"ו בשבט, חלק ראשון)

10. יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה

אדריאנוס קיסר רומי (117-138) רצה להחדיר את התרבות ההלניסטית לכל שטחי האימפריה, כולל יהודה. כאן נתקל בהתנגדות עזה (מרד בר-כוכבא, ר' שער ל"ג בעומר). איסור המילה והפיכת ירושלים לעיר אלילית עוררו את זעם העם. משכשל מרד בר-כוכבא, נקט בשארת הפליטה בצורה אכזרית, בין השאר גזר שלא להביא לקבורה את אלפי החללים בביתר, מבצרו האחרון של בר-כוכבא.

חז"ל מספרים: "כרם גדול היה לאדריאנוס הרשע, 18 מיל עד 18 מיל, כמו מטבריה לציפורי, והקיפו גדר מהרוגי ביתר מלוא קומה ופישוט ידיים; ולא גזר עליהם שייקברו, עד שעמד מלך אחר וגזר עליהם שייקברו", ואותו יום ט"ו באב היה (ירושלמי תענית ד', הלכה ה). "יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה, תיקנו ביבנה "הטוב והמיטיב" (הברכה הרביעית בברכת המזון): הטוב – שלא הסריחו; והמיטיב – שניתנו לקבורה. (בבא בתרא קכ"א, א)

הערה: המרחק בזמן בין כל הטעמים האלה הוא כ-1500 שנים! מתקופת המדבר, במאה ה-13 לפנה"ס, עד למאה השנייה לספירה הנוצרית, בה התחולל מרד בר-כוכבא. לפי רש"י (במסכת בבא בתרא) אין האמוראים הנ"ל חולקים זה על זה, אלא שכל אחד מדגיש את הנימוק העיקרי, לפי דעתו, לקביעת ט"ו באב כיום חג. לפי דעה מסורתית אחת נוצר החג במדבר, לאחר שכלו בו מתי מדבר, והמאורעות המאוחרים יותר, שחלו בו ביום, רק הוסיפו גוונים אחרים לחג העתיק.

דעה מקובלת אחרת היא, שהאמוראים, בעלי הטעמים השונים זה מזה, ביטאו מסורות שונות שהתהלכו בעם. (פרק זה מעובד לפי ספר המועדים ר', ט"ו באב, עמ' 484-492.)

ראשית דעת: ילקוט למועדי ישראל, ירושלים תשמ"ו

ט"ו באב - החג שנשכח

רבה ורב יוסף אומרים שניהם ביחד, ושוב תאריך קדום: "יום שפסקו מלכרות עצים למערכה". נפרט ונסביר את ההצעות השונות של חז"ל לקביעת יום החג. נפרט לפי סדרם הכרונולוגי ולא לפי סדרם בגמרא: "כלו בו מתי מדבר" - האירוע הוא, איפוא, עוד בתקופת משה רבנו, לפני כניסתם לארץ. כידוע נגזר על "דור המדבר" למות במדבר, על שקיבלו את דבר המרגלים שהוציאו את דיבת הארץ רעה. בט"ו באב חדלו מלמות. אמנם, פסקה המיתה כבר בט"ו באב שבתום הארבעים שנה - אולם עד לט"ו באב לא היו בטוחים בכך ועל כן, כמקובל, קבעו את אמצע החודש ליום חג.

"יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה" - "יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל". האירוע הוא מתקופת השופטים, שזמנו הקבוע לא ידוע לנו. ביום ט"ו באב פסקו השופטים שבישראל שאין עוד האיסור שבתורה על בת שבט אחד להינשא לבן שבט אחר - כפי שנפסק בפרשת "בנות צלפחד": "לשוב בעיניהם תהיינה לנשים" אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים ולא תשוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי איש בנחלת מטה אבותיו ידבקו בני ישראל (במדבר ל"ה, ו-ז). מן הדין להדגיש שחז"ל הרגישו בקושי של שינוי צו התורה ואמרו: "זה הדבר אשר ציווה ה' לבנות צלפחד - דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה!".

ההצעה הרביעית מאחרת עד לירבעם בן נבט - שבמלחמתו ברחבעם מלך יהודה, רצה לבטל את קדושת ירושלים. הוא הציב משמרות שנקראו "פרוסדיות" או "פרדסיות" או "פרודזאות" - שלא יתנו לעולי הרגל לעלות לירושלים. כשביטל מלך ישראל, הושע בן אלה, את המשמרות ואיפשר לבני ישראל להחליט אם רצונם לעלות לירושלים או לעלות למזבחות אחרים, היה זה יום ט"ו באב ונקבע ליום חג.

"יום שפסקו לכרות עצים למערכה" - ט"ו באב ציין את היום האחרון שכרתו בו עצים ל"מערכה" - היינו למערכת המקדש שנאמר בו "אש תמיד תוקד...", לא תכבה!". מסורת היתה בידם שעצים לאחר ט"ו באב, יש בהם סכנה של תולעים ועצים שכאלה אינם ראויים לשריפה בבית המקדש. היום הזה נחשב ליום חגיגי - מסורת מאוחרת קוראת ליום הזה גם בשם "יום תבר מגלל": יום שבירת הגרזנים שבהם חטבו את העצים למערכה.

נתארכו הדברים ועדיין לא השבנו ל-שאלות ב' וג': מה אמרו המחוללות ומה הם הפסוקים הנוספים? אין ספק שהפסוקים הנוספים לא נאמרו ע"י המחוללות, אלא שרצו לקדש את אירועי המחוללות והוסיפו לדברי המחוללות את התקוה ל"בנין בית המקדש שייבנה במהרה בימינו" - עדות שאירועי המחוללות עדיין היו קיימים גם לאחר חורבן בית המקדש.

חג חג וגורלו. מלבד החגים שכתובים בתורה - "שלש רגלים", ראש השנה ויום הכיפורים, קיימים חגים "מדרבנן" - חנוכה ופורים. ימי הפורים נזכרים בספר "מגילת אסתר" בתוך כתבי הקודש. חנוכה והספרים המתארים את החג, נשארו גם מחוץ לכתבי הקודש. שניהם זכו להיות מונצחים בעם - ברוב חגיגות, כל חג וצביונו המיוחד.

לעומת חג עתיק מאד - חמישה עשר באב, נשכח לחלוטין. ספרי החג והמועד שבדורנו, ברובם, מתעלמים לחלוטין מיום חגיגי זה.

בימי המשנה עדיין זכרו את מהותו של החג ומציינים אותו כחג גדול: "אמר רבי שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לו; כל הכלים טעונים טבילה: ובנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים, ומה היו אומרות? בחור שא עיניך וראה מה אתה בורר לך. אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה! - "שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל", ואומר: "תנו לה מפרי ידיה ויהללו בשערים מעשיה" וכן הוא אומר: "צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו", ביום חתונתו - זה מתן תורה וביום שמחת לבו - זה בנין בית המקדש".

תמיהות הרבה מעוררת המשנה שהבאנו מתוך מסכת תענית - כ"ו, ב'.

(א) באיזה חג מדובר. מדוע נקבע יום זה דווקא למחולות? (ב) מי אמר: אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה! (ג) צירוף הפסוקים הנוסף ואומר... ואומר... אין לכך שייכות לענין המחולות עצמן. (ד) מה השייכות של יום הכפורים ל...ט"ו באב?

על חלק מהשאלות משיבים בגמרא שדנה בדבריו של רבי שמעון בן גמליאל. הדיון הראשון הוא, כמובן, במהותו של החג. חכמי התלמוד כבר לא ידעו בדיוק את המהות ה' מדויקת ומציעים הצעות שונות:

רבי יהודה בשם שמואל: יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה.

רב יוסף בשם רב נחמן: שהותר שבט בנימין לבוא בקהל.

רבה בר בר חנה בשם רבי יוחנן - זו מסורת ארץ ישראלית: יום שכלו בו מתי מדבר. עולא: יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל.

כפי שאנו רואים, כולם מציעים תאריכים קדומים ועוד נפרט את מהותם. רק אחד - רב מתנה - מאחר את האירוע: "יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה" והוא מספר שלרגל האירוע הזה תיקנו גם לברך את ברכת "הטובה מטיב" - "הטוב" שלא הסריחו וה"מטיב" - שניתנו לקבורה.

ברם, יש לשאול בעקבות הנאמר לעיל: מפני מה עשו את השמחה הזאת בט"ו באב ולא בי' או בי"א בז? על כך אפשר להשיב כמה תשובות. (א) אם יו"ט זה הוא, כאמור, המשקל מסורת ל"חג ה' בשליח", משתבר שמסורת זו כללה גם את מעוררו - ט"ו באב. (ב) גם התורה קבעה את תחילת התגים הגדולים - פסח וסוכות - באמצע החודש. (ג) יש להניח שחג זה של מחולות בכרמים לא נערך בשעות היום, כי עומס החום בימי אב הוא גדול ביותר; אלא התחיל לפנות ערב ונמשך עד כמה שעות בלילה. ורק בליל ט"ו באב, כשהירח מלא וברר לך, יכולה הבת לומר לבחור: "שא נא עיניך וראה מה אתה עושה לי".

קושיא ופתרונה

הסברא, שהמשנה עצמה נתנה ברישא את הטעם לשמחת ט"ו באב, מעוררת שאלה קשה: אם כך, משום מה שואלה הגמרא לסיבת השמחה באומרה: "בשלמא יוד"כ וכו' אלא בחמשה עשר באב מאי היא?" לרעתי י"ל, שגם הגמרא סברה מתחילה, שהרישא של המשנה כבר מסבירה את טעם החג. אלא שהיא בקשה להוסיף עליו גם טעמים היסטוריים: ולפיכך הקרימה לה שאלה ואחריה נתנה את הטעמים ההיסטוריים: אחראיך תוך כדי הסברם, כגון: "יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה וכו'", "יום שבנימין הותר לבוא בקהל וכו'" ובס"ה – ששה טעמים וכל טעם בשם חכם אחר.

ואם אין ראייה לדבר, זכר לדבר יש ואפילו שנים, ראשית, כשהגמרא מניחה, כאמור: "בשלמא יוה"כ, משום דאית ביה סליחה ומחילה, יום שנתנו בו הלוחות האחרונות". גם כאן הוסיפה הגמרא – טעם – "דאית ביה סליחה ומחילה" (ומסתבר, לכל אדם מישראל), שלא נזכר במשה כלל. כי היא בדרשתה מביאה רק טעם אחד – "שהוא יום מתן תורה".

ושנית, הרשב"ם, שמפרש את כל הסוגיא הזאת במקום חזרתה", מעיר על ששת הטעמים כך: "אין כאן מחלוקת - בין ששת החכמים בעלי הדעות השונות - אלא כל אחד מסר מה ששמע מרבו". באתו כופו אנחנו יכולים לומר, שאין ששת הטעמים חולקים על הטעם שבמשנה, אלא הם רק נוספת לו בלבד.

תמיהה שלישית ויישובה

ברם, דווקא מתוך הטעמים הנוספים הללו מתעוררת תמיהה ויספת, שלישית, על משנתנו. כי לפי שני הטעמים, שהובאו לעיל, מובן – אמנם בדוחק – מדוע היתה זו שמחה מיוחדת לבנות, שרק עליהן נאמר בה: "שהיו יוצאות לכרמים וכו'". אבל לפי הטעמים האחרים והם: "יום שכלו בו מתי מדבר... יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות (=משמרות), שהושיב ירבעם בן נבט על החרכים, שלא יעלו ישראל ורגל... יום שנתנו מתי ביתר לכבודה..." יום שפסקו לכרות עצים למערכת וקראו לו "יום תבר מגל" – שמחה של הבנייה הגברים היא לא פחותה ומשל הבנות, יום לא למעלה ממנה. אם כן מדוע כתוב במשנה שרק "בנות ישראל היו יוצאות וכו'?"

על תמיהה זו כבר עמד בעל "מלאכת שלמה" בפירושו למשנה. הוא מתקן איפוא את הגירסה ואומר: שבהן בני ירושלים גרסינו וכן בירושלמי וכן חוגה במשנת החכם הר"י יוסף אשכנזי ו"ל". הוא גם מוכיח זאת מהנאמר בסוף הברייתא שבתענית ל"א, א: "בת מלך שואלת מבת כהן גדול וכו' וכל ישראל שואלין זמ"ו. וכל ישראל" – משמע אפילו גברים.

הערות

1. משלי ל"א, ל.
2. שיה"ש ג', יא.
3. יש גורסים "בנות ישראל" (ראה במשנה בפירושו של קהתי).
4. ראה שם ע' 497.
5. הרגשה זו והבאות הן של כוט"א.
6. ראה שופטים כ"א, כא ופירוש הרד"ק לשם.
7. הברטנורא, בעל "תפארת ישראל" וקהתי בעקבותם.
8. ראה פירוש רש"י לכאן והשווה לזה דברי ר' אלעזר המודעי במכילתא. לשמות י"ח, א ואז פירוש רש"י לשמות שם, גי ר"ה 'ויהי ממחרת'.
9. ראה פירושו של בעל "תפארת ישראל" לכל הקטע. מסתבר, שעל זה בנוי הפיוט שבתפילת מוסף לחג השבועות, המתחיל ב"אש ש מאות (שלוש עשרה מצוות" ומסתיים במלים "תואר כלה מאד נתעלה (שכוונות לעם ישראל, שקיבל תואר זה) בקבלת יום זה עשרת הדברים".
10. כרש"י וברטנורא למשנה והשווה מל"א ח', סה"ס.
11. שבתענית ל"א, א.
12. בפירושו לפסוק הנ"ל שבשופטים במסגרת "דעת מקרא".
13. אם כי לא פורש שם בשופטים.
14. תענית ל', ב.
15. בבא בתרא קכ"א, ב.
16. וכבר המהרש"א בחידושי אגדה שלו לב"ב הנ"ל מעיר על כך.
17. עיין בגמרא תענית ל"א, א וברש"י.
18. גם בדרפוסים שלנו.

במשנה האחרונה של מסכת תענית שנינו (בהשמטות קצרות): "לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן יוצאות בנות ירושלים בכלי לבן שאולים... יוצאות וחולות בכרמים ואומרות: בחור, שא נא עיניך... אל תתן עיניך בנוזי, תן עיניך במשפחה: "שקר החץ והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל"... וכן הוא אומר: 'צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו'; "ביום חתונתו" – זה מתן תורה ו'ביום שמחת לבו' – זה בנין ביה"מ, שיבנה במהרה בימינו אמן".

כבר עמדו ראשונים על כמה דברים תמוהים במשנה זו ויישבו.
נציין את התמהות אחת-אחת ויישובה בצידה.

תמידה ראשונה. שבת"רבאב יוצאות בנות ירושלים וחולות בכרמים, מתקבל על הדעת; אם כי הגמרא שואלת לסיבת השמחה ביום זה ונותנת לה ששה טעמים (ועליהם ידובר להלן); אבל האפשר לומר שבנות ירושלים עושות כן גם ביום הביפור הקדוש ואפילו אומרות אז: "כחור, שא נא עיניך וכו'"?

תמימה זו מיישב פרופ' אלבק בהערותיו לפיוסד המסנזות של
לענייננו הוא מעיד, שמוכח ככמה מדרשים בשם של רב שרירא גאון
ורב האי גאון, ש"דבר זה מוסב על גירסאב מלכודי, בדרך שעסו
כנות שילה ואין משלישום יצר הרע ביום הכפורים".

תמידה שנית, המשנה מביאה ברישא שני כתובים ממסלי' כד' להוכיח, שהעיקר הוא ייחוס המשפחה ולא הנזי; ובסיפא (מז' וכן הוא אומר) מביאה המשנה את הפסוק משה"ש ודורשת אותו. מהו אפוא הקשר בין הסיפא לבין הרישא של המשנה?

ומשיבים מפרשי המשנה: לאמור: באמת פסוק זה משיה"ש ומדבריו
אין קשורים לעניין ט"ר באב: אלא הם מתן טעם לשמחה היתירה
שבמקדש, כמפורש בה מדרש: "כיום חתונתו" - זה מתן תורה
והנני רוצה ללמד כלומות השנים, כמו שמפרש רש"י במשנה על פ

הגמרא תענית ל', ב: "בשלמא ית"כ" ("שלא היו ימים טובים במדבר") משום דאית ביה סליחה ומחילה, יום שנתנו בו הלכות לאתריהן. שדרי לפי הפרוש האלגורי ש"היה"ש ותחילתו כבר נזכרת כמשתנה ונתחבר מידה לנאמרה דאז מיני חמנה היו מכל"ל. מביא, וקרא

כאן (כבכל שיה"ש) - שלמה - מלך השלום ושל, ובין כנסת ישראל הנקראת כאן 'אמו'. המשך דרשת המשנה: "וביום שמחת לב" - בניין ביהמ"ק (והכוונה לביהמ"ק הראשון של שלמה המלך) - גם כשור ליוה"כ, שבו נגמר ונתחנך אותו ביה"מ.

למהותו של יו"ט ט"ו באב

וכיוון שכך, שהמשנה עצמה נותנת בסיפא שלה טעם לשמחת יוה"כ, מסתבר מאד לענ"ד לומר, שברישא היא נותנת טעם לשמחת ט"ו באב. ומהו הטעם? "שכנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים ואומרות: בחור, שא נא עיניך וכו'".

קשור לעבודת החרם, כי, כמתואר במשנה, המחולות נערכו דווקא בחרמים ובמועד, שהוא סוף עונת בציר הענבים. היה בזה מעין חג של מתן תודה לה' על יכול הענבים.

עם זאת, נוצלו התג והמחולות גם ליסוד אחר – ליצירת הזרמות נאותה לבנות ישראל הפנויות למצוא להן בני זוג מתאימים. שכן כתוב במשנה, שהבנות היו אומרות: "בִּחְרָה, שֶׁאֵין נָא עֵינֶיךָ וְרָאָה מִה אֵתָה בּוֹרֵר לִי". ועל כך מוסיפה הברייטא"ל "לאמור: 'תנא, מי שאין לו אשה נפנה לשם', היינו – לכרמים, כדי לבחור לו אשה.

משתי בחינות אלו רומז יו"ט של ט"ו באב המתואר במשנתנו ל"חג
ה' בשילור' המתואר בקרות בסוף ס' שופטים (כ"א, יט"א), כפי שכבר
הוער לעיל. ומכאן גם השערתו הנכונה של פרופ' אליצורי, "שאוּתה'
הניגה מימי בית שני היתה מסורת, שנמשכה מחג ה' בשילור'".

הגיגה מ'מ' בית ש"ו וז"ל הנה אנו עומדים לפניך
ועוד יש לומר, שמחת ט"ו באכ זכתה להתעוררות מיוחדת, מאחר
שכסבועים לפני כן נאסרה כל שמחה וכייתור שמחת נישואין ואפילו
סעודת אירוסין, ככתוב בתענית ד' סוף משנה ר': "משנכנס אב
מקטין בשמחה". ובמה התבטא "מישים" זה מפורש ביבמות מ"ב א'

החברות המציינות לעיל הן חברות בעלות מעמד מיוחד, הן חברות בעלות מעמד מיוחד, הן חברות בעלות מעמד מיוחד.

הרב מאיר נהוראי

רב משואות יצחק
יו"ר רבני בית הלל

מבט לחיים מתוך הפרשה

מ-ט' באב ל-ט"ו באב

במהלך השבוע אחרון עברנו תהליך של מחורבן לתקומה. אחד הטעמים לשמחה בט"ו באב הוא שזהו יום שבו כלו מתי מדבר. כך נאמר בגמרא תענית (ל, ע"ב):

י'רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: יום שכלו בו מתי מדבר. דאמר מר: עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דבור עם משה, שנאמר: ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות וידבר ה' אלי, אלי היה הדבור.

ומסביר הפרי צדיק, שאחרוני המתים מדור המדבר מתו בתשעה באב ולאחר שבעת ימים של אבל - בט"ו באב - קמו מיהשבעה. רק אז הקב"ה דיבר עם משה. המתבונן על ימים אלו יגלה, שמדובר גם בתהליך רוחני של האומה עצמה, שראשיתו באבלות וסופו בנחמה. בתחילת חודש אב אבלה האומה על חורבן בית המקדש. שיאה של האבלות בתשעה באב. בתום שבעת ימי האבלות קמה האומה מאבלותה ליום של חג ט"ו באב. בעוד שבתשעה באב נחרב הבית בעטיה של שנאת חינוס הרי שט"ו באב מסמל את האהבה וההתחשבות של אחד בשני.

המשנה במסכת תענית (ד, ח): 'אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהן בנות ירושלם יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו'. בנות ירושלם יוצאות לחולל בכרמים, לחפש להן חתן. הן מבקשות להרשים כל אחד במה שיש בה: 'יפיפיות שבהן מה היו אומרות: תנו עיניכם ליופי, שאין האישה אלא ליופי. מיוחסות שבהן מה היו אומרות: תנו עיניכם למשפחה, לפי

שאין האישה אלא לבנים. מכוערות שבהם מה היו אומרות: קחו מקחכם לשום שמים, ובלבד שתעטרונו בזהובים'. מן הסתם כל אחת הייתה בוחרת בקפידה את תלבושתה, מדייקת בגווניו ומקפידה על הופעתה. הבחירה של כלי לבן שאולים מעניקה פן אחר למהותו של המחול. יש כאן התחשבות במי שאין לה. התחשבות מרשימה, בטח ובטח כשמדובר באירוע שבו כל אחת מעוניינת להיראות במיטבה. מזוגיות המבוססת על תשומת לב והתחשבות של אחת בשנייה - תצמח משפחה של חסד ונתינה. בגדים לבנים המשרים אורה של יום הכיפורים גם מעניקים למחול טהרה ופשטות. הכוונה היא לטשטש את החיצוניות שבבגדים ולהתמקד באישיות הפנימית של האדם. שאילת הבגדים מלמדת שכל אחת מהמחוללות היא ימי שאין לו. סודו של מחול זה הוא דווקא של מי שאין לו, של מי שמחפש ומבקש, ושאילה זו היא זו העשויה לפתות ולהביא למפגש ולזיווג עם בחור הנושא עניו אל המחוללות. לצערנו, במקומותינו רבות החתונות הנערכות בפאר רב תוך כדי הבלטת העושר הקיים (או שלא קיים). עת לחשבון נפש של צניעות ובצידה הוד והדר.

בית המקדש נחרב בעטיין של עבירות שבין אדם לחברו. זכורה האגדה על בר קמצא, על חכמים הסועדים בשמחה ובטוב לב ואף לא אחד מהם מוחה כנגד בעל הסעודה המגרש את האורח הבלתי קרוא. מגיע יום ט"ו באב ומתאר מציאות שונה. ביום זה הפערים החברתיים מצטמצמים. בנות ירושלם יוצאות בכלי לבן שאולים כדי לבייש מי שאין לה. כמה שונה המחול של בנות ירושלם מהסעודה הגדולה שערך בר קמצא שהייתה מלאה ועשירה והוזמנו אליה רק האליטיסטים.

יוצא איפוא, במהלך חודש אב אנו עוברים ממצאות של שנאת חינוס לאהבת חינוס. זה הבסיס לקביעתו של רבן שמעון בן גמליאל שלא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים. שני הימים הללו הם ימי כפרה. ט"ו באב על שנאת חינוס ויום הכיפורים הוא סליחה וכפרה על חטא העגל, יום שנתנו בו לוחות שניות.

שבתון

ערך: שמואל כ"ץ רב בית הספר ממ"ד תורני לבנות הר-נוף; ת"ת ממ"ד 'נחלה' הר-נוף; אולפנת חורב, ירושלים